

partint del de 'conglomerat de terra empedreïda per les gelades'. En altres parlars veïns *códio* s'ha afeblit en *góio*, o *códeo* en *códo* o *gódo*, i justament allí tenim el significat català conservat intacte: minhoto *gódo* 'palet' (a Guimarães, Leite, *Opúsc.* II, i, 245), *góio* a Soajo (Leite, o. c., 25), minhoto *códo*, *códo* (Leite, 344, 384, 483). Vaig aplegar ja i estudiar aquesta família en l'article *codón* del DCEC I, 835-6, vegeu.

També hi ha per allà derivats de la mateixa arrel amb afixos diferents: salm. *codorno* «rescaño de pan, cantero» (nom d'una fruita en Sz. de Badajoz, S. XVI, si bé ací deu haver-hi superposició amb un equivalent del nostre *codony*), *codorro* 'tossut', i en especial el tipus ΚΟΤΩΝΟ- o -ΩΝΕ, que tenim en el burgalès *codón* «guijarro», santand. *codón* id. (GdDiego, *Contrib.*, p. 56). I *Codó*, nom d'un gran roc en una serra, amb gran difusió en la toponímia catalana del Nord, particularment a Pall. i Ribag. (p. ex. *lo Codó*, turó rocós prominent entre Durro i Saraís, al S. de Boí) la gran antiguitat del qual es comprova pel fet de tenir una variant proclítica amb la -N conservada: a Gulp de la Conca es troba la Cova del *Codó*, i al costat d'aquesta hi ha *lo Codonllarg*, cap de Serramitjana, i un tros més enllà *Lo Codonroi* (1957); en fi, d'ací, amb prefix RE- deriva l'astur. *regodón* «pedra menuda y más gruesa que el guijo, a la orilla del mar, en el *cascayu*» (Rato); ara bé, això ens podria inclús fer sospitar que la forma primitiva d'on provenen el prov. *code*, milan. *ködan*, luquès *còtano*, provingui d'un *KÖTÖNO- primitiu, que en part s'assimilà al sufix llatí -ONE i en part prengué l'accentuació que li corresponia en llatí segons la norma de les vocals breus.

Si volem una conclusió de tot això, que satisfaci la norma fonètica del timbre vocàlic, haurem de reconèixer que aquest ja s'oposa, pertot i unànimement, a la *o* del ll. *cōs*, *cōrtis*, el mot femení llatí que significa només «pedra d'afilar»: car el mot que ens interessa presenta pertot arreu una *ó* oberta en totes les llengües romàniques (port., cat., oc. i it.) que el posseïxen, i en tots els dialectes on compareix, incompatible amb la vocal llarga de *cōTEM*.

Però no són sols les raons fonètiques: s'oposa a una derivació d'aquest ètímon el significat tan diferent, i s'hi afegeix encara el divers gènere gramatical, que ens faria esperar, si s'hagués format un diminutiu de *COTEM*, sigui un *CÖTŪLA o sigui, més aviat, *COTICULA* que és el diminutiu real i existent; observem que si bé un canvi de gènere en la formació del diminutiu no és un fet inoït (tot i poc corrent) en romànic, en llatí arcaic fóra quasi inconcebible, i justament la formació de nous diminutius en -ULU, -ULA, és un fet que s'estronca ja a principis de l'era cristiana.²

Tantes raons coincidents obliguen a rebutjar l'etimologia *CÖTŪLUS admesa per molts des de M-Lübke (REW, 2288; acceptat per Schuchardt, Wartburg, GdDiego, *AlcM*, i fins en la meua nota citada, vaig dir-ho tot passant). Ja va rebutjar-la Gamillscheg (*ARom.* VI, 1922, 70) a causa de la *ö*, i ho reemplaçà per una arrel «gàllica» *KÖT- afegint que no manquen representants d'un altre derivat d'això en el Cen-

tre de França: Anjou *cosse* 'pedra fracturable', Poitou *cosse* 'pedra calar tova', H-Maine 'mena de còdol o palet', que podria potser concebre's com un pre-romà *KÖRTĪA.

Reconeguem que no és raonable atribuir l'un ni l'altre al cèltic, com sigui que l'arrel indoeuropea del ll. *cōs*, *cōrtis*, no té representants cèltics; sembla ser variant semàntica del grup del ll. arc. i dial. *catūs* 'punxegut, agut, eixerit', de manera que el sentit de *cōs*, en si, és realment el de 'afilar' o almenys 'ser cantellut, contundent' i no pas el de 'pedra, còdol'; ara bé ni amb aquest significat més ampli i vague és una arrel gaire productiva en cèltic (només irl. mj. *caib* 'savi, prudent' sentit ben llunyà del que ens caldria).

És veritat, però, que es tracta d'una arrel indoeuropea ben assegurada pels seus molts representants indo-iranis, i així mateix germànic, cèltic, armeni i grec (Ernout-M., Walde-H.). En conclusió és lícit d'admetre que el mot existí en el lèxic centroeuropeu típic del sorotàptic, i atribuir els nostres derivats romànics a aquesta font, amb el sentit de 'pedra cantelluda, dura': la coexistència de diverses formes sufixades llavors és encara un fort argument que comprova aqueix origen indoeuropeu però no llatí ni italià, ni probablement cèltic: KÖTĀLO- per a la més estesa, el tipus del nostre *còdol*, etc., KÖTĀNO-, -ENO- o -ONO- per a les formes prov., mil., toscana, i les portugueses aplegades més amunt, ΚΟΤΩΝ- o bé ΚΟΤΩΝΟ- per al *codó(n)* de Burgos, Santander, Astúries i Pallars-Ribagorça.

DERIV.: *Codolada* 'cop de pedra', i veg. supra. No és segura, en canvi, l'etimologia d'aquest mot com a nom del gènere poètic tan antic i tan popular en la nostra literatura, si bé a l'Edat Mitjana es coneix amb el nom de *noves rimades*; vegeu-ne documentació més o menys antiga en Milà i F. (O. C. III, 405-40); cf. Am. Pagès (*Rom.* XLII, 178) i Costa i Llobera (*De l'Agre de la Terra*). Tenint en compte que es tracta del gènere poètic típic de la sàtira (i àdhuc, aquest és un ús que sempre, en poc o en molt, es troba en la *codolada*), bastaria admetre que es tracta del mateix mot que té el sentit de 'cop de pedra' [1803, Belv.], d'on 'atac feridor' (cf. *codolet*); però, com observà Milà, en l'aspecte mètric hi ha coincidència considerable amb l'esquema trobadoresc de les *coblas caudadas* o *capcaudadas* (ja en *Las Leis d'Amors* del S. XIV, i abans), que L. d'Aversó explica (amb la forma catalana *capcoada*) en el *Torcimany* (II, 3); podrem fins i tot suggerir que es tracta de CAUDULATA = *caudada* si bé derivat del diminutiu *caudula* 'cueta'; tanmateix el més acceptable és suposar que el nom fos creat mitjançant una fusió i confusió per part del poble, de *caudada*, o d'aquest CAUDULATA, amb el *codolada* derivat de *còdol* en el sentit de 'cop feridor'.³

Codolet [1559; Labèrnia, 1839], i també dicc. Aguiló i *AlcM*: segons aquest seria només de Mallorca, Menorca i Baix Empordà, però també té ús en la forma valenciana *cudolet* (Chabàs, comentari a Jaume Roig, *Spill*, p. 282), cf. el que dic de *codolada*. *Codolar* tr.; *codolar* m. [1839, Lab.], usat en cat.